

ΕΜΠΕΔΟΚΛΗΣ

Ἡμαζε περί τήν 84 Ὀλυμπιάδα. (π. Ι. 464).

ΚΑΤΑ τήν κοινωτέραν γνώμην ὁ Ἐμπεδοκλῆς ἐχρημάτισε μαθητής τοῦ Πυθαγόρου. Ἐγεννήθη δέ εἰς τήν Ἀκράγαντα πόλιν εἰς τήν Σικελίαν, ὅπου ἡ οἰκογένειά του ἦτον ἐκ τῶν ἐπισημοτέρων τοῦ τόπου. Εἶχε δέ πάντη ἀλλοκότους πρὸς τήν ἰατρικὴν γνώσεις. Παρεκτός δέ ὅτι ἦτον ῥήτωρ, ἐνησχολεῖτο πολὺ καὶ εἰς τήν ποιητικὴν καὶ εἰς πᾶν ὅ,τι ἀνάγεται εἰς λατρείαν τῶν θεῶν. Οἱ Ἀκραγαντινοὶ τὸν ἐσέβοντο παραδόξως καὶ τὸν ἐθεώρουν ὡς ὑπεράνθρωπον· οἱ δέ κάτοικοι τῆς Σικελίας, λέγει ὁ Δουκρέτιος ἀφοῦ ἀναφέρῃ ὅσα θαυμάσια ἔβλεπέ τις εἰς αὐτήν, ἐκήρυττον ὅτι κανέν ἄλλο πρᾶγμα δέν ἐδόξαζε τόσον τήν νῆσόν των, ὅσον ἡ εἰς αὐτήν γέννησις τοῦ μεγίστου τούτου ἀνδρός, κ' ἐθεωροῦσαν τὰ ἔπη του ὡς χρησμούς.

Τοῦτο δέ ὄχι χωρὶς λόγον, διότι πολλὰ συμβάντα τῆς ζωῆς του συνεισέφερον πολὺ εἰς τὸ νὰ θαυμάζεται ἀπὸ ὅλους, καὶ τινές τὸν ὑπωπτεύθησαν ὡς μάγον. Ὁ Σάτυρος ἀναφέρει ὅτι Γοργίας ὁ Ἀσοντῖνος, ἓνας τῶν πρωτίστων μαθητῶν αὐτοῦ τοῦ φιλοσόφου, ἔλεγε συχνὰ ὅτι τὸν ἐβοήθησε πολλάκις εἰς τὸ νὰ μετέλθῃ τὴν μαγικὴν τέχνην. Φαίνεται δέ ὅτι καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ Ἐμπεδοκλῆς ἠθέλησε νὰ σημειώσῃ εἰς τὰ ποιήματά του, ὅτι εἶχεν ἀπορρήτους τινὰς τοιαύτης φύσεως γνώσεις, ὅταν λέγῃ πρὸς τὸν Γοργίαν, μόνον αὐτὸν ὅτι θέλει νὰ κάμῃ κοινωνὸν τῶν μυστηρίων, ὅσα πρέπει νὰ μεταχειρίζεται διὰ νὰ ἰατρεύῃ παντὸς εἶδους νοσήματα, ν' ἀνεόνει τοὺς γέροντας, νὰ ὀρύβῃ

τοὺς ἀνέμους, νὰ καταπαύῃ τὰς τρικυμίας, νὰ παράγῃ βροχὴν ἢ θερμότητα, καὶ τέλος νὰ ξαναδίδῃ τὴν ζωὴν εἰς τοὺς νεκροὺς καὶ νὰ τοὺς ἐπαναφέρῃ ἀπὸ τὸν ἄλλον κόσμον.

Μίαν ἡμέραν μὲ τόσῃν βίαν ἐφυσούσαν οἱ ἐτησίαι, ὥστε ὅλοι τῆς γῆς οἱ καρποὶ ἔμελλον νὰ χαθῶσιν ἐξ ὀλοκλήρου. Ὁ Ἐμπεδοκλῆς ἐξέδειρε γαδάρους τοὺς δὲ ἄσκους τοὺς ἑποίους μὲ τὸ δέρμα τῶν κατεσκεύασεν, ἔθεσεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῶν ὄρέων καὶ τῶν βουνῶν, καὶ ἀμέσως, λέγουν, οἱ ἀνεμοὶ ἔπαυσαν, καὶ πάντα ἔμειναν ἀβλαβῆ.

Ὁ Ἐμπεδοκλῆς ἠκολούθει καθ' ὅλα τὰς διδασκαλίας τοῦ διδασκάλου τοῦ Πυθαγόρου. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Πυθαγόρικοι ἔφριττον διὰ τὰς αἱματώδεις θυσίας, ὁ Ἐμπεδοκλῆς θέλων ποτὲ νὰ θύσῃ, ἐσχημάτισεν ἓνα βούν ἀπὸ μέλι καὶ ἄλευρον καὶ τὸ ἐπρόσφερε θυσίαν εἰς τοὺς θεοὺς.

Ἡ Ἀκράγας, ἐπὶ Ἐμπεδοκλέους, ἦτον ἐπισημοτάτη πόλις, κατοικησένη ἀπὸ ὀκτακισίας χιλιάδας ψυχῶν, καὶ ὀνομαζομένη κατ' ἐξοχὴν Μεγαλόπολις. Ἡ τρυφὴ καὶ πολυτέλεια εἰς αὐτὴν ἦσαν εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμόν. Ὁμιλῶν περὶ τῶν Ἀκραγαντίνων ὁ Ἐμπεδοκλῆς, ἔλεγε ὅτι εὐφραίνοντο ὡς νὰ ἔμελλον τὴν ἐπαύριον ν' ἀποθάνουν, καὶ ὅτι ἐκτιζαν περικαλλῆ παλάτια ὡς νὰ ἔμελλον νὰ διαιωνίσουν εἰς τὴν ζωὴν. Ἦτο πολὺ μακρὰν τῆς μικροπρεπτοῦς σπουδαρχίας. Πολλὰκις ἐπρόσφεραν εἰς αὐτὸν τὴν βασιλείαν τῆς Ἀκραγαντοῦ· πλὴν ποτὲ δὲν ἠθέλησε νὰ τὴν δεχθῆ· ἀλλ' ἐπρότιμησε πάντοτε τὴν ἰδιωτικὴν ζωὴν ἀπὸ τὰ μεγαλεῖα τοῦ κόσμου καὶ τὰς ἀνησύχους μερίμνας τῶν ὑποθέσεων. Ἦτο δὲ ἄκρος ζηλωτὴς διὰ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν δημοτικὴν κυβέρνησιν.

Εὗρέθη ποτὲ εἰς συμπόσιον ὅπου τὸν εἶχαν προσκαλέσει καὶ ἐπειδὴ, ὅταν ἦλθεν ἡ ὥρα νὰ καθίσουν εἰς τὴν τράπεζαν, δὲν ἔφεραν τὰ φαγητὰ, καὶ κἀνεὶς περὶ τούτου δὲν

ἐπαρκαπνεῖτο, ὁ Ἐμποδοκλῆς ἐφάνη θυμωμένος. Ὑπομονὴ ὀλίγον, τοῦ λέγει ἐκεῖνος ὅστις τὸν ἐπροσκάλεσε· προσμένω τὸν πρόεδρον τῆς βουλῆς, ὅστις πρέπει νὰ μεθέξῃ ἀπὸ τῆν εὐωχίαν μας. Ἀφοῦ ὁ ἄρχων ἐφθασεν, ὁ οἰκοκύριος καὶ οἱ λοιποὶ ὁμοτράπεζοι ἐτραβίχθησαν· διὰ νὰ τοῦ παραχωρήσωσι τὴν πρωτοκαθεδρίαν. Ἀμέσως ἐκλέχθη βασιλεὺς τοῦ συμποσίου, καὶ ἀμέσως ἐκεῖνος ἔδειξε σημεῖα τοῦ τυραννικοῦ πνεύματός του, διότι ἐπρόσταξεν εἰς ὅλους τοὺς συγκλήτους νὰ πίνουν ἄκρατον τὸ κρασί, καὶ νὰ ρίπτεται εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἀποποιουμένου τοῦτο ἓνα γεμάτον ποτήριον. Ὁ Ἐμποδοκλῆς δὲν εἶπε τίποτε τότε, τὴν ἐρχομένην ὁμῶς ἡμέραν ἐσυνήθρισε τὸν λαόν, κ' ἐνώπιον αὐτοῦ ἐκατηγόρησεν ἀφόβως καὶ τὸν προσκάλεσαντα καὶ τὸν ὑπεροπτικὸν δειχθέντα εἰς τὸ συμπόσιον ἄρχοντα. Ἐκαμε δὲ γνωστὸν εἰς ὅλους, ὅτι τοῦτο ἦτον ἀρχὴ τυραννίας, καὶ ὅτι τοιαύτη βία ἀντίκειται εἰς τοὺς νόμους καὶ τὴν ἐλευθερίαν. Ἀφοῦ μὲ λόγους ἰσχυροὺς κατώρθωσε νὰ καταδικασθῶσιν ἀμφότεροι τοὺς ἐφόνευσσε παρευθῦς καὶ τοὺς δύο. Ἐνεπιστεύθησαν δὲ εἰς αὐτὸν τὴν κατάλυσιν τῆς βουλῆς τῶν χιλίων· καὶ ὡς εὐνοοῖν τὸν λαόν, ἐνήργησε νὰ διαταχθῇ ν' ἀλλάζωνται οἱ ἄρχοντες κατὰ τριετίαν, διὰ νὰ δύναται ἕκαστος κατὰ περίοδον νὰ ἐμβαίνουν εἰς τὰ δημόσια ὑπουργήματα.

Ὁ ἰατρός Ἄκρον ἐζήτησεν ἀπὸ τὴν βουλήν νὰ τοῦ δοθῇ τόπος, διὰ νὰ ἐγείρῃ μνημεῖον εἰς τιμὴν τοῦ πατρός του, ὅς τις εὐδοκίμησεν εἰς τὴν τέχνην του καὶ ἐχρημάτησεν ὁ δεξιώτερος ἰατρός τοῦ καιροῦ του. Ὁ δὲ Ἐμποδοκλῆς ἐπαρουσιάσθη εἰς τὴν συνέλευσιν καὶ ἐμπόδιζε τὸν λαόν νὰ συναινέσῃ εἰς τὴν ζήτησιν ταύτην, διότι ἐνόμιζεν ὅτι τοῦτα ἀντέκειτο εἰς τὴν ἰσότητά, τὴν ἧποῖαν ἤθελε νὰ φυλάττουν ἀκριβῶς διὰ νὰ μὴ δύναται κανεὶς νὰ ὑψωθῇ ὑπεράνω τῶν ἄλλων· τὸ ὅποιον, κατὰ τὴν γνώμην του, ἦτον ἡ βᾶσις τῆς ἐλευθερίας τοῦ δήμου.

Ὁ λοιμὸς εἰς διάστημα καιροῦ τινος ἐρήμονε τὴν Σελινοῦντα· ἐκ τούτου δὲ ὅλοι ὑπέφεραν· αἱ δὲ γυναῖκες ἐγεννοῦσαν πρὸ καιροῦ. Ὁ Ἐμπεδοκλῆς γνωρίσας ὅτι ἡ νόσος προήρχετο ἀπὸ τὰ διεφθαρμένα νερὰ τοῦ ποταμοῦ, ὅστις διέβρεχε τὴν πόλιν, ἔστρεψε δι' ἰδίων ἐξόδων τὸν δρόμον δύο ρυάκων, εἰς τρόπον ὥστε ἐκενόνοντο εἰς τὸν ποταμὸν τῆς Σελινοῦντος. Μὲ τοῦτο ἐμποδίσθη τῶν νερῶν ἡ διαφθορὰ καὶ ὁ λοιμὸς κατέπαυσεν ἀμέσως. Οἱ Σελινοῦντιοὶ ἔκκαμαν διὰ τοῦτο μεγάλη εὐφροσύνης συμπόσια. Ὁ Ἐμπεδοκλῆς κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν ἐφάνη ἐκεῖ, καὶ ὅλοι συναχθέντες, τοῦ ἔκαμαν θυσίας καὶ τοῦ ἀπέδωκαν θείας τιμᾶς, διὰ τὰ ὅποια καθηδύνετο πολὺ.

Ὁ Ἐμπεδοκλῆς δέχεται ὡς πρώτην ἀρχὴν τὰ τέσσαρα στοιχεῖα, τὸ ὕδωρ, τὴν γῆν, τὸν ἀέρα, καὶ τὸ πῦρ.

Ἐδόξαζεν ὅτι ὑπάρχει τις δύναμις, ἥτις τὰ συνδέει, καὶ ἄλλη, ἥτις τὰ διαχωρίζει· προσθέτει δὲ ὅτι μεταβάλλονται ἀλλεπαλήλως· πλὴν τίποτε δὲν χάνεται· ὅτι ἡ τάξις αὕτη ὑφίσταται ἀπ' αἰώνων, καὶ ὅτι θέλει διαμένει τοιαύτη διὰ παντός.

Ὅτι ὁ ἥλιος εἶναι μέγας ὄγκος πυρός.

Ὅτι ἡ σελήνη εἶναι πλατεῖα καὶ ἔχει σχῆμα δίσκου·

Ὅτι ὁ οὐρανὸς ἐποιήθη ἀπὸ κρυσταλοειδῆ τινὰ ὕλην.

Περὶ δὲ τῆς ψυχῆς, ἐνόμιζεν ὅτι μεταβαίνει ἀδιαφόρως εἰς πάντα τὰ σώματα· καὶ ἐβεβαίωνεν ὅτι ἐνθυμεῖτο καλῶς νὰ ᾦτον κοράσιον, ἔπειτα ἰχθῦς, ἀκολουθῶς πτηνὸν, ὡς καὶ φυτόν.

Ὁ θάνατος τοῦ φιλοσόφου τούτου ἀναφέρεται κατὰ διαφόρους τρόπους· ἡ κοινωτέρα δὲ γνώμη εἶναι ὅτι, ἐπειδὴ ἐπεθύμει ὑπερβαλλόντως νὰ πιστευθῇ ὡς θεὸς καὶ ἔβλεπε πολλοὺς δατεθειμένους νὰ τὸν πιστεύσουν ὡς τοιοῦτον, ἀπε-

φάσις νὰ ὑποστηρίξῃ μέγροι τέλους τὴν δόξαν ταύτην· διὰ τοῦτο, ὅταν ἤρχισε νὰ αἰσθάνεται τὸ βάρος τῶν γηρατειῶν, ἠθέλησε νὰ δώσῃ τέλος εἰς τὴν ζωὴν του διὰ θαυματουργίας τινός. Ἄφοῦ δὲ ἰάτρευσε γυναῖκά τινα ὀνομαζομένην Πάνθειαν ἐξ Ἀκράγαντος, ἀποφασισμένην ἀπ' ὅλους τοὺς ἰατροὺς καὶ πλησιάζουσαν νὰ ἐκπνεύσῃ, ἠτοίμασε πάνδημόν τινα θυσίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπροσκάλεσεν ὀγδοήκοντα καὶ ἐπέκεινα ἀνθρώπους. Διὰ νὰ κάμῃ δὲ νὰ πιστεύσωσιν ὅλοι ὅτι ἀνελήφθη, ἀφοῦ ἡ εὐωχία ἐτελείωσε καὶ οἱ συνευωχούμενοι ὑπῆγαν ν' ἀναπαυθοῦν, εἰ μὲν ὑπὸ δένδρα οἱ δὲ ἀλλαχοῦ, ἀνέβη χωρὶς νὰ εἶπῃ τί ἐπάνω εἰς τὴν Αἴτνην, κ' ἐρρίφθη εἰς τὸ μέσον τῶν φλογῶν.

Ὁ Ἐμπεδοκλῆς ἦτον ἄνθρωπος ἄκρως σοβαρός. Ἐτρεφε κόμην μακράν, καὶ φέρων ἐπὶ κεφαλῆς στέφανον ἐκ δάφνης, ἐπεριπάτει ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ πολλοὺς, οἵτινες τὸν συνώδευαν. Ἐπνεε δὲ σέβας εἰς ὅσους τὸν ἔβλεπαν καὶ καθεὶς ἐνομίζετο εὐτυχῆς ἂν ἐδύνατο νὰ τὸν συναπαντήσῃ. Εἰς κάθε καιρὸν ἐφοροῦσε χαλκᾶ σανδάλια. Μετὰ δὲ τὸν κρημισμόν του εἰς τοὺς κρατῆρας τῆς Αἴτνης, ἡ βία τοῦ πυρός ἐξέπεμψεν ἐν ἀπὸ τὰ σανδάλιά του, τὸ ὁποῖον ἀνευρεθὲν μετὰ ταῦτα ἀνεκάλυψε τὴν γοητείαν του. Οὕτως ὁ ἄθλιος Ἐμπεδοκλῆς, διὰ νὰ μὴ λάβῃ μέτρα καλὰ, ἀντὶ νὰ θεοποιηθῇ ἐγοητοποιήθη.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων του προτερημάτων ἦτον ἀγαθώτατος πολίτης καὶ πάντῃ ἀφιλοκερδῆς. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του Μέτωνος, ἠθέλησέ τις ν' ἀρπάσῃ τὴν τυραννίαν εἰς τὴν Ἀκράγαντα. Ἄλλ' ὁ Ἐμπεδοκλῆς ἐσύναξε ταχέως τὸν λαόν, καθητύχασε τὴν στασίασιν κ' ἐμπόδισε τὴν πρόσδον τοῦ πράγματος. Διὰ νὰ δείξῃ δὲ πόσον ἠγάπα τὴν ἰσό-

τητα, διεμοίρασε τὴν περιουσίαν του με ὄσους εἶχον ὀλιγώτερον παρ' αὐτόν.

Ὁ φιλόσοφος οὗτος ἤκμαζε περὶ τὴν 84ην Ὀλυμπιάδα. Οἱ Ἀκραγαντῖνοι τοῦ ἔστησαν ἀνδριάντα, καὶ διετήρησαν εὐλάβειάν τινα παράδοξον διὰ τὴν μνήμην του. Ἀπεβίωσε δὲ γέρων, πλὴν εἰς ποίαν ἡλικίαν κἀνεὶς δὲν ἠξεύρει.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΕΠΙΟΣ

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ἐγεννήθη τὸ 4. ἔτος τῆς 77 Ὀλυμπιάδος (Π. Χ. 399)
καὶ ἀπέθανε τὸ 4. τῆς 95. (Π. Χ. 399)
ζήσας ἔτη ἑβδομήκοντα.

Ο ΣΩΚΡΑΤΗΣ, ὅς τις, κατὰ τὰς μαρτυρίας ὅλης τῆς ἀρχαιότητος, ἐλογίσθη ὡς ὁ πλέον ἐνάρστος καὶ φωτισμένος φιλόσοφος ἀπ' ὅσους εἶδαν οἱ αἰῶνες τῆς εἰδωλολατρείας, ἦτον Ἀθηναῖος, τὸν δὲ δῆμον Ἀλωπεκεύς. Ἐγεννήθη τὸ τέταρτον ἔτος τῆς 77 Ὀλυμπιάδος, ἀπὸ μὲν πατέρα τὸν Σωφρονίσκον, λιθουργὸν μητέρα δὲ τὴν Φαιναρέτην, μαίαν. Κατὰ πρῶτον ἐσπούδασε τὴν φιλοσοφίαν πλησίον τοῦ Ἀναξαγόρου· μετὰ δὲ ταῦτα πλησίον τοῦ φυσιολόγου Ἀρχελάου. Βλέπων ὅμως ὅτι ὅλαι αἱ φυσικαὶ θεωρίαι εἶναι μάταιαι καὶ δὲν ὀδηγοῦν τὸν ἄνθρωπον εἰς οὐδὲν ὄφελος, οὔτε συμβάλλουν εἰς τὸ νὰ κατασταίνουσι τὸν φιλόσοφον ἔτι ἀγαθοποιὸν, κατέγεινεν εἰς τὰ περὶ τῶν ἠθῶν, καὶ ἐξάθη, διὰ νὰ εἴπω οὕτω, θεμελιωτῆς τῆς ἠθικῆς φιλοσοφίας παρὰ τοῖς Ἕλλησι, καθὼς παρατηρεῖ ὁ Κικέρων εἰς τὸ τρίτον βιβλίον τῶν Τουσκουλανίων συζητήσεων.

Ἐτι δὲ ἐναργέστερον καὶ ἐκτενέστερον ὠμίλησε περὶ αὐτοῦ εἰς τὸ πρῶτον βιβλίον, ὅπου λέγει. «Μὲ φαίνεται, καὶ εἰς τοῦτο εἶναι ἰκανῶς σύμφωνοι ὅλοι, ὅτι ὁ Σωκράτης εἶναι ὁ πρῶτος, ὅς τις, διαχωρίσας τὴν φιλοσοφίαν ἀπὸ τὴν ἀναζήτησιν τῶν μυστηρίων τῆς φύσεως, μὲ τὰ ὅποια ἦσαν συνδεδεμένα ὅσα παρήχθησαν ἀπὸ τοὺς πρὸ αὐτοῦ φιλοσόφους, τὴν ἔφερε καὶ τὴν ἐφήρμισεν εἰς τὰ καθήκοντα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς· εἰς τρόπον ὥστε, εἰς ἄλλο δὲν ἐνησχολεῖτο εἰμὴ εἰς τὸ νὰ ἐρευνᾷ τὴν ἀρετὰς καὶ τὰ ἐλαττώ.

ματα, καὶ εἰς τί συνίσταται τὸ ἀγαθὸν καὶ κακὸν, λέγων ὅτι τὰ περὶ τῶν ἄστρον εἶναι ὑπεράνω πολὺ τῶν φώτων μας, καὶ ὅτι τελειώτεροι ἂν γίνωμεν εἰς τὰς περὶ αὐτῶν εἰδήσεις, πάλιν δὲν εἰμποροῦμεν διὰ τούτων νὰ κανονίσωμεν τὴν διαγωγὴν μας.

Εἰς μόνον λοιπὸν τοῦτο τὸ μέρος τῆς φιλοσοφίας ἐνησχολήθη, τὸ περὶ ἠθῶν, τὸ ὁποῖον ἐκτείνεται εἰς πᾶσαν ἡλικίαν καὶ τάξιν. Ὁ νέος δὲ οὗτος τρόπος τῆς φιλοσοφίας ἔγεινε τόσον μᾶλλον δεκτὸς, ὅσον ὁ αὐτὸς ἐφευρετὴς ἐδείκνυε τὸ παράδειγμα, καταγινόμενος νὰ ἐκπληρώνη ὅσον ἐδύνατο ἀκριβῶς ὅλα τὰ χρέη τοῦ ἀγαθοῦ πολίτου ἐν καιρῷ εἰρήνης, εἴτε πολέμου.

Ἀπ' ὅσους φιλοσόφους ἔλαβαν ὑπόληψιν εἰς τὸν πόλεμον, μόνος οὗτος εὐδοκίμησε περισσότερον, καθὼς ὁ Λουκιανὸς παρετήρησεν εἰς τὸν διάλογόν του ἐπιγραφόμενον **Παράσιτος**. Εἰς δύο ἐκστρατείας εὐρέθη· καὶ εἰς τὰς δύο δὲ, μ' ὄλον ὅτι ἀποτυχούσας, ἐπλήρωσε τὸ χρέος του, καὶ ἐδείχθη γενναϊόψυχος. Εἰς μὲν τὴν μίαν ἔσωσε τὸν Ξενοφῶντα, ὅς τις, πεσὼν ἀπὸ τὸ ἄλογον ἐν ᾧ ἔφευγεν, ἔμελλε νὰ φωνευθῆ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς ἂν ὁ Σωκράτης δὲν τὸν ἐφορτόνετο εἰς τοὺς ὄμους του νὰ τὸν ἐβγάλη ἔξω τῆς μάχης καὶ φέρη μακρὰν πολλὰ στάδια κατὰ τὸν καιρὸν τῆς συγκρούσεως, ἕως ὅτου ἐπίασαν τὸ ἄλογον, τὸ ὁποῖον εἶχε φύγει. Τοῦτο ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Στράβωνα. Εἰς δὲ τὴν ἄλλην, καὶ ἦν οἱ Ἀθηναῖοι νικηθέντες ὀλοκλήρως ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, τελευταῖος ὀπισθοδρόμησε, καὶ ἔδειξε τοσαύτην εὐστάθειαν, ὥστε οἱ διώκοντες τοὺς φεύγοντας, βλέποντες αὐτὸν ἔτοιμον νὰ στραρῆ κατ' αὐτῶν, δὲν ἐτόλμησαν νὰ τὸν κτυπήσωσι. Τοῦτο δὲ μαρτυρεῖται ἀπὸ τὸν Ἀθήναιον.

Μετὰ τὰς δύο ταύτας ἐκστρατείας, ὁ Σωκράτης δὲν εἶ-

ἔῤῥηθε διόλου ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, φανείς ἐναντίος πρὸς τοὺς ἄλλους φιλοσόφους, οἵτινες μετεχειρίζοντο μέρος τῆς ζωῆς των εἰς τὰς περιηγήσεις, ἐπὶ σκοπῶν ν' ἀποκτήσωσι νέας γνώσεις συνδιαλεγόμενοι μὲ τοὺς κατὰ τόπους σοφούς. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ εἶδος τῆς φιλοσοφίας, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Σωκράτης περικωρίζετο, ἀπαιτοῦσε μᾶλλον νὰ καταγίνεται ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ νὰ γνωρίσῃ τὸν ἑαυτὸν του παρά νὰ πληροῖ τὸ πνεῦμά του ἀπὸ εἰδήσεις παντάπασιν ἀνωφελεῖς πρὸς τὸν κανονισμόν τῶν ἠθῶν, ἐνόμισεν ἑαυτὸν ἐξηρημένον ἀπὸ τὰς πολυχρόνιους περιηγήσεις ἀπὸ τὰς ὁποῖας δὲν ἠθέλε μάθει περισσότερα παρ' ἂν ἔμενεν εἰς τὰς Ἀθήνας μεταξὺ τῶν συμπατριωτῶν του, διὰ τὴν μεταρρύθμισιν τῶν ὁποίων ἔκρινε πρὸς τούτοις πρέπον πλέον νὰ ἐργάζεται, ἢ διὰ τὴν τῶν ξένων. Καὶ ἐπειδὴ ἡ φιλοσοφία εἶν' ἐπιστήμη διδασκομένη μᾶλλον διὰ παραδειγμάτων ἢ διὰ λόγου, ἔθεσεν ὄρον εἰς τὸν ἑαυτὸν του, καθ' ὃν ἠκολούθει ἐν ἔργῳ ὅ,τι ὀρθὸς λόγος καὶ ἡ ἀκριβεστάτη ἀρετὴ ἀπήτουν ἀπ' αὐτόν. Διὰ τοῦτο, κατ' αὐτὴν τὴν γνώμην, συναριθμηθεὶς μὲ τοὺς βουλευτὰς καὶ ὀρκισθεὶς νὰ γνωμοδοτῇ κατὰ νόμον, ἠρνήθη ἐπιμόνως νὰ ὑπογράψῃ τὸ ψήφισμα, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ λαὸς εἶχε παρὰ τοὺς νόμους καταδικάσει δέκα στρατηγούς εἰς θάνατον. Καὶ μ' ὄλον ὅτι ὁ δῆμος ἐδυσχέραινε καὶ πολλοὶ τῶν ἐν ἰσχύϊ τὸν ἐφοβέρισαν μεγάλως, ἐπέμεινεν εἰς τὰ φρόνημά του, πεπεισμένος ὢν ὅτι δὲν ἀρμόζει εἰς ἄνθρωπον τίμιον νὰ παραβῇ τὸν ὄρκον του διὰ ν' ἀρέσῃ εἰς τὸν λαόν.

Δὲν ἠξεύρομεν ὅτι ἄλλοτε παρὰ ταύτην τὴν φοράν ἀνέλαβε πολιτικὰ χρέη. Μ' ὄλον ὅτι δὲ ἰδιοδικός, ἔλαβε τὴν αὐτὴν ὑπόληψιν εἰς τὰς Ἀθήνας διὰ τὴν χρηστότητα καὶ τὰς ἀρετάς του, ὥστε τὸν ἐσέβοντο περισσότερον παρά καὶ

αὐτοὺς τοὺς ἄρχοντας. Περὶ δὲ ἑαυτοῦ ἐφρόντιζεν ἱκανῶς, κ' ἐμέμφετο τοὺς μὴ φροντίζοντας, ἢ τοὺς ὅσοι ἔκαμναν ἐπίδειξιν μὲ τὴν ἀμέλειαν. Ἐφύλαττε καθαριότητα εἰς τὸν ἑαυτόν του καὶ ἐνδύετο πάντοτε πρεπόντως καὶ κοσμίως, κρατῶν τὸν μέσον ὅρον μεταξύ ἀπειροκαλίας ἢ ἀγροικίας καὶ τύφου ἢ μαλθακότητος. Ἐφύλαττεν ἀείποτε τὰ ὅρια ἐντελοῦς ἀφιλοκερδείας, ἀν καὶ ἡ τύχη ἐχορήγησεν ὀλίγα εἰς αὐτὸν ἀγαθὰ, μὴ δεχόμενος τίποτε ἀπὸ τοὺς φοιτῶντας εἰς αὐτόν. Ὅθεν ἡ διαγωγή του ἔφερε καταδίκην εἰς τοὺς λοιποὺς φιλοσόφους, οἱ ὅποιοι συνείθιζον νὰ πωλῶσι τὰ μαθήματά των μισθοδοτούμενοι περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον κατὰ τῶν μαθητῶν αὐτῶν τὴν ὑπόληψιν. Ἐπὶ τούτου ὁ Σωκράτης εἶχε συνήθειαν νὰ λέγῃ, κατὰ τὸν Ξενοφῶντα, ὅτι δὲν εἰσὶ πῶς τάχα ὁ ἐπαγγελλόμενος ὅτι διδάσκει τὴν ἀρετὴν, ἐστοχάζετο πρέπον νὰ τὴν διδάσκῃ διὰ κέρδος, ὡς, τὸ ν' ἀποκτήσῃ ἄνδρα τίμιον καὶ νὰ κάμῃ φίλον τὸν μαθητὴν του, νὰ μὴν ᾔτο τὸ μεγαλύτερον ὄφελος καὶ τὸ ἀσφαλέστερον κέρδος ὅσων ἐδύναντο νὰ γεννήσωσιν αἱ φροντίδες του.

Περὶ τῆς ἀφιλοκερδείας τοῦ Σωκράτους, ἕνας σοφιστῆς Ἀντιφῶν, ὃς τις ἤθελε νὰ κηρύξῃ ὡς ἄχρηστον ἠθικὴν, τὴν ὁποίαν δὲν εἶχεν ἔφρουν νὰ βάλῃ εἰς πρᾶξιν, τοῦ λέγει μίαν ἡμέραν, ὅτι μὲ δίκαιον δὲν ἐλάμβανε τίποτε ἀπ' ὅσους ἐδίδασκε, καὶ ὅτι μὲ τοῦτο ἐδεικνύετο ἄνθρωπος ὀλιγῶς τίμιος· διότι, ἔλεγεν ὁ σοφιστῆς, ἀν ἐπρόκειτο νὰ πωλήσῃς τὸν οἶκόν σου, τὰ ἐνδύματά σου, ἢ ἐκ τῶν σκευῶν σου τινὰ, ὄχι μόνον δὲν ἤθελες τὰ δώσει χωρὶς νὰ λάβῃς τίποτε, οὐδὲ δὲ ὀλίγον τι, ἀλλὰ μάλιστα ἤθελες πασχίσει νὰ τὰ πωλήσῃς εἰς τὴν τιμὴν των, καὶ δὲν ἤθελες τὰ δώσει ὀλιγώτερον ἕνα λεπτὸν. Ἐπειδὴ δὲ εἶπαι πεπεισμένος ὁ ἱ-

διος ὅτι δὲν ἤξεύρεις τίποτε, καὶ ὅτι κατὰ συνέπειαν δὲν δύνασαι νὰ διδάσκῃς τοὺς ἄλλους, ἤθελεν εἶσθαι ἀσυνείδητον τὸ νὰ λαμβάνῃς δίδακτρα, καὶ τοῦτο σὲ φέρει ἔπαινον μᾶλλον διὰ τὴν χρηστότητά σου ἢ διὰ τὴν ἀφιλοκέρδειάν σου.

Ὁ Σωκράτης ὅμως δὲν ἐδυσκολεύθη νὰ τὸν συγχύσῃ. Δεικνύων εἰς αὐτὸν ὅτι ὑπάρχουν πράγματα, δυνάμενα νὰ μεταχειρισθῶσι τιμίως ἢ μὴ τιμίως, καὶ ὅτι τὸ νὰ χαρίσῃ τις εἰς φίλον ὀπωρικὰ τοῦ κήπου του διαφέρει πολὺ ἀπὸ τὸ νὰ τὰ πωλήσῃ εἰς αὐτόν. Δὲν πρέπει δὲ νὰ φαντασθῶμεν ὅτι ὁ Σωκράτης ἔκαμνε τὰς παραδόσεις του καθὼς οἱ ἄλλοι φιλόσοφοι, οἱ ὁποῖοι εἶχαν τόπον διωρισμένον καὶ σημειωμένον, ὅπου ἐσύναζαν τοὺς μαθητάς των καὶ τοὺς ἔδιδαν μαθήματα εἰς ῥητὰς ὥρας. Ἄλλ' ὁ τρόπος τοῦ Σωκράτους εἰς τὸ φιλοσοφεῖν συνίστατο εἰς τὰς μὲ τοὺς συναναστρεφομένους αὐτὸν συνδιαλέξεις του, γινομένας εἰς κάθε καιρὸν καὶ τόπον.

Ἐν ἀπὸ τὰ κυριώτερα ἄρθρα τῆς κατὰ τοῦ Σωκράτους κατηγορίας τοῦ Μελίτου ἦτον ὅτι δὲν ἀνεγνώριζεν ὡς Θεοὺς τοὺς νομιζομένους τοιούτους εἰς τὰς Ἀθήνας· ἀλλ' ἀντιτούτων εἰσήγε νέας θεότητας. Ποτὲ ὅμως κατηγορία παρὰ ταύτην πλέον συκοφαντικὴ καὶ ὀλιγώτερον βάσιμος δὲν ἔγεινε· καθότι ὁ κανὼν, τὸν ὁποῖον ὁ Σωκράτης εἶχεν ἐπὶ τούτου εἰς ἑαυτὸν διωρισμένον καὶ τὸν ὁποῖον ἔδιδεν εἰς ὄσους τὸν ἐσυμβουλεύοντο, ἦτο νὰ συμμορφώνεται καθεὶς κατὰ τὸν χρησμὸν τοῦ ἐν Δελφοῖς Ἀπόλλωνος, ὁ ὁποῖος, συμβουλευθεὶς μὲ ποῖον τάχα τρόπον χρεωστεῖ ἕκαστος νὰ τιμᾷ τοὺς θεοὺς, ἀπεκρίθη· καθ' ὃν τρόπον γίνονται εἰς τὴν πατρίδα του αἱ τελεταί. Τοῦτο ἔκαμνε καὶ ὁ Σωκράτης προσφέρων καὶ θύων εἰς αὐτοὺς ἀπὸ τὸ ὀλίγον τὸ ὁποῖον εἶχε. Μόλονότι δὲ τὸ παρ' αὐτοῦ προσφερόμενον ἦτο μικρὸν

τι, ἐστοχάζετο ὁμως ὅτι παρ' ἐκείνοις εἶχε τὴν αὐτὴν τιμὴν, τὴν ὁποίαν εἶχον καὶ τὰ πλουσιώτατα ἀναθήματα· διότι ἔκαμνε τοῦτο κατὰ τὴν δυνάμιν του, καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ πεισθῆ ὅτι οἱ θεοὶ ἐπρόσεχαν περισσότερον εἰς τὰς μεγάλας παρὰ εἰς τὰς μικρὰς θυσίας. Ἐδόξαζεν ἐξεναντίας ὅτι τοὺς θεοὺς τίποτε ἄλλο δὲν εὐχαρίσκει παρὰ τὰς τιμὰς ἀπὸ τοὺς ἀγαθοὺς προσφερομένας.

Οὐδὲν ἀπλούστερον καὶ εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν θρησκευτικώτερον παρὰ τὴν προσευχὴν τὴν ὁποίαν ἔκαμνε πρὸς τοὺς θεοὺς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἄλλο ἰδιαιτέρως δὲν ἐζήτει, εἰμὴ τὸ νὰ χορηγῶσιν ὅτι αὐτοὶ ἔκριναν καλὸν ἢ ὠφέλιμον εἰς αὐτόν· ἐπειδὴ, ἔλεγε, νὰ τοὺς ζητῆ πλοῦτη καὶ τιμὰς, εἶναι τὸ αὐτὸ ὡς νὰ τοὺς ἐζήτει τὴν χάριν νὰ μάχεται ἢ νὰ κυβεύη, δίχως νὰ ἤξεύρῃ ὁποίαν ἔκβασιν ἤθελε λάβει ἢ μάχη ἢ τὸ παιγνίδιον.

Ὅχι μόνον δὲν ἀπέτρεπεν ἀπὸ τὴν λατρείαν τῶν θεῶν τοὺς ὅσοι ἐσύχναζαν εἰς αὐτόν, ἀλλὰ μάλιστα ἐκ τοῦ ἐναντίου ἐθεώρει ὡς χρέος του νὰ ἐπιστρέφῃ τοὺς ἀθρήσκους. Ὁ Ξενοφῶν ἀναφέρει ἐπὶ τούτῳ μὲ πῦϊον τρόπον ἐπάσχισε νὰ ἐμπνέυσῃ τὴν πρὸς τοὺς θεοὺς εὐσέβειαν εἰς Ἀριστόδημόν τινα, ἐπαγγελόμενον ὅτι δὲν τοὺς ἀποδίδει καμμίαν τιμὴν καὶ σκώπτοντα τοὺς θυσιάζοντας εἰς αὐτούς. Ἀναγινώσκων τις εἰς τὸν Ξενοφῶντα ὅσα ὁ Σωκράτης λέγει κατ' αὐτὴν τὴν εὐκαιρίαν περὶ τῆς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους θείας προνοίας, μένει ἔκθαμβος ὅτι φιλόσοφος ζῶν πάντοτε μεταξὺ ἐθνικῶν, ἠδυνήθη νὰ συλλάβῃ περὶ θεότητος ἰδέας τοσοῦτον ὑγιεῖς καὶ ὀρθάς.

Ἦτο πτωχός· τόσον ὁμως εὐχαριστημένος διὰ τὴν πτωχείαν του, ὥστε, μ' ὅλον ὅτι, ἂν ἤθελεν, εἰμπόρει νὰ πλουτῆ δεχόμενος τὰ δωρήματα, ὅσα οἱ φίλοι καὶ μαθηταὶ του τὸν

ἐβίαζαν νὰ δεχθῆ, ἀπέπεμπεν ὁμῶς πάντοτε αὐτὰ μ' ἀκραν δυσἀρέσειαν τῆς γυναικὸς του, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν ἤρεσε παντάπασιν ἡ τοιαύτη φιλοσοφία. Ὁ σοφιστὴς Ἀντιφῶν, περὶ τοῦ ὁποίου ὠμιλήσαμεν, βλέπων αὐτὸν σκληραγωγούμενον κατὰ τὴν τροφήν καὶ τὰ ἐνδύματα, τὸν ἐμέμφετο ἐνίοτε ὅτι δὲν ὑπάρχει δοῦλος οὕτω πένης καὶ ταλαίπωρος, ὅστις δύναται νὰ εὐχαριστῆται καὶ νὰ ὑπομένη εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν διότι, ἔλεγεν, ἡ τροφή σου εἶναι ἡ πλέον ἀξιοκαταφρόνητος τοῦ κόσμου. Περιπλέον, ἄχι μόνον εἶσαι πενιχρώτατα ἐνδυμένος, ἀλλὰ φορεῖς τὸ αὐτὸ φόρεμα χειμῶνα καὶ θέρος, καὶ βαδίζεις πάντοτε ἀνυπόδυτος. Ὁ Σωκράτης ὁμῶς τοῦ ἀπέδειξεν ὅτι ἀπατᾶται, ἂν ἐνόμιζεν ὅτι ἡ εὐδαιμονία εὐρίσκεται εἰς τὴν δαψίλειαν καὶ τὰς τρυφάς, καὶ ὅτι ἂν καὶ τοῦ ἐφαίνετο πτωχὸς, ἦτον εὐτυχέστερος παρ' αὐτόν. Νομίζω, ἔλεγεν, ὅτι, ἐπειδὴ τὸ μὴ ἔχειν χρεῖαν μηδενὸς πράγματος εἶναι προτέρημα ἀνῆκον μόνον εἰς τοὺς θεοὺς, διὰ τοῦτο, ὅσον ὀλιγωτέρας ἀνάγκας ἔχη τις, τόσον πλησιάζει εἰς τῶν θεῶν τὴν τάξιν.

Δὲν ἦτο δυνατόν ἢ τόσον καθαρὰ τοῦ Σωκράτους ἀρετὴ νὰ μὴ φέρῃ θαυμασμόν, καὶ μάλιστα εἰς πόλιν, ὅποια ἦταν αἱ Ἀθῆναι, ὅπου τοιοῦτον παράδειγμα ἔπρεπε νὰ φανῆ πολὺ παράδοξον· διότι, καὶ ὅσοι δὲν ἰσχύουν ν' ἀκολουθήσουν τὴν ἀρετὴν, δὲν ἤθελαν εἰμφορέσει νὰ μὴ δικαιώσουν τοὺς ὅσοι τὴν ἀκολουθοῦν. Ἡ ἀρετὴ τοῦ Σωκράτους τοῦ ἔφερε μετ' ὀλίγον τὴν γενικὴν τῶν συμπολιτῶν του ὑπόληψιν, καὶ εἴλκυσε πρὸς αὐτὸν πολλοὺς μαθητὰς πάσης ἡλικίας, οἵτινες ἐπρόκριναν μᾶλλον νὰ τὸν ἀκούουν καὶ νὰ συνδιαλέγωνται μ' αὐτόν, παρά ν' ἀπολαμβάνουν τὰς ἡδονικωτέρας εὐφροσύνας. Τὸ ἐλκυστικὸν τοῦ Σωκράτους ἦτο τόσον μεγαλήτερον, ὅσον ἐσύναπτεν εἰς τὴν ἀκαμπτὸν

δι' αὐτὸν αὐστηρότητα, τὴν πρὸς τοὺς ἄλλους ἔκραν εὐαρέστησιν καὶ πραότητα. Ὁμιλῶν εἰς νέους, τὸ πρῶτον τὸ ὁποῖον ἐπάσχιζε νὰ τοὺς ἐνσπείρη ἦτον ἢ πρὸς τοὺς θεοὺς εὐλάβεια καὶ εὐσέβεια· ἀκολούθως τοὺς ἔφερεν, ὅσον ἐδύνατο, εἰς τὴν σωφροσύνην καὶ ἀποχὴν τῶν ἡδυπαθειῶν, ζωγραφίζων εἰς αὐτοὺς πῶς αὐταὶ στερουῦσι τὸν ἄνθρωπον τοῦ πλουσιωτάτου θησαυροῦ του, τῆς ἐλευθερίας. Ὁ τρόπος του εἰς τὸ διαλέγεσθαι περὶ ἠθικῆς ἦτο τόσον μᾶλλον μαγευτικὸς, ὅσον πάντα ἐγίνοντο διὰ τῆς συνομιλίας καὶ δίχως κανένα σχεδιασμένον σκοπὸν· διότι, χωρὶς νὰ προμελετήσῃ κανέν ἄρθρον ἰδιαίτερον εἰς συζήτησιν, ἐλάμβανεν ὁποῖον θέπατε πρῶτον τοῦ ἐπαρευσιάζετο καὶ ἡ τύχη τοῦ ἐπρομήθευε. Κατ' ἀρχὰς ἐπρότεινε μίαν ἐρώτησιν ὡς ἄνθρωπος, ὅστις ζητεῖ νὰ μάθῃ· ἔπειτα δὲ, ὠφελούμενος ἀπὸ τὴν συναίνεσιν τοῦ ἐρωτουμένου, τὸν ἔφερνεν εἰς πρότασιν ἀντιφάσκουσιν πρὸς ἐκείνην, τὴν ὁποίαν ὁ ἐρωτώμενος εἶχε συστήσει κατ' ἀρχὰς τῆς φιλονεικῆσεως. Ἐξώδευεν ὥρας τινὰς τῆς ἡμέρας εἰς τοιούτου εἴδους ἠθικὰς συνδιαλέξεις, ὅπου ὅλοι ἐσυνάζοντο, ἀπὸ τοὺς ὁποίους κανεὶς δὲν ἀπῆρχετο, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ξενοφῶντος, χωρὶς νὰ γείνη ἔτι ἀγαθότερος.

Ἄν καὶ ὁ Σωκράτης δὲν συνέγραψε τίποτε, εἶναι ὁμῶς εὐκόλον νὰ κρίνῃ τις καὶ περὶ τῆς γνησιότητος τῆς ἠθικῆς του, καὶ περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἐπραγματεύετο περὶ ταύτης, ἀπὸ τὰ γραφόμενα εἰς τὸν Πλάτωνα καὶ Ξενοφῶντα. Ἡ συμφωνία, ἣτις παρατηρεῖται, ὡς πρὸς τὸν τρόπον μάλιστα τῆς φιλονεικῆσεως, εἰς ὅσα περὶ τούτου ἀναφέρουν οἱ δύο οὗτοι μαθηταὶ τοῦ Σωκράτους, ἀποδεικνύει βέβαια τὴν μεθόδον τὴν ὁποίαν ἠκολούθει. Περὶ δὲ τῆς γνησιότητος δὲν εἴμπορεῖ τις νὰ εἴπῃ τὸ αὐτὸ, καὶ μάλιστα διὰ τὸν

λίγνευεν αὐτὰς καθ' ἡμέραν καὶ τὰς ὀλιγόστευεν, ἤθελεν εἶσθαι παράξενον νὰ μὴν ὁμολογήσῃ ὁ ἴδιος ὅτι εἶναι κάπιστος βροσκός. Ὁ Κριτίας καὶ ὁ Χαρικλῆς, δύο ἐκ τῶν πρωτίστων τῶν τριάκοντα τυράννων, οἵτινες ἐκατάλαβαν καλῶς ὅτι ἡ παραβολὴ ἔγεινε δι' αὐτοὺς, ἔβεσαν κατὰ πρῶτον νόμον διὰ τοῦ ὁποίου ἀπηγόρευαν τὸ νὰ διδάσκεται εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ διαλεκτικὴ καὶ μολονότι ὁ Σωκράτης δὲν μετῆλθε ποτέ τοιαύτην τέχνην, εἶναι ὅμως δῆλον ὅτι μὲ τοῦτο ἤθελαν καὶ δυσχυρίζοντο νὰ τὸν ἀποκόψουν ἀπὸ τοῦ νὰ θμιλῇ περὶ ἠθικῆς, κατὰ τὴν συνήθειάν του, εἰς τοὺς ὅσοι ἐσύχναζαν εἰς αὐτόν.

Ἰπῆγεν ὁ ἴδιος κ' εὐρήκε τοὺς δύο αὐτουργοὺς τοῦ νόμου, διὰ νὰ ἐξηγήσουν τοῦτον εἰς αὐτόν. Ἄλλ' ἐπειδὴ διὰ τῆς ἀγχινοίας τῶν ἐρωτήσεών του κατέσταιεν αὐτοὺς ἀναπολογήτους, τοῦ ἀπηγόρευσαν ῥητῶς νὰ μὴ συνομιλῇ μὲ νέους. Ἐρωτήσας δὲ αὐτοὺς εἰς πόσους χρόνους ὠρίζον τὴν ἡλικίαν τῶν νέων, ἔλαβεν ἀπόκρισιν ὅτι ὑπὸ τὸ ὄνομα νέος ἐνοοῦσαν τὸν μέχρι τριάκοντα ἐτῶν. Πλὴν, εἶπεν ὁ Σωκράτης, νὰ μὴν ἀποκριθῶ, ἂν μ' ἐρωτήσῃ τις ποῦ εἶναι ὁ Χαρικλῆς; ποῦ εἶναι ὁ Κριτίας; Ναί, εἶπεν ὁ Χαρικλῆς. Ἀλλὰ, ἐπρόσθεσεν ὁ Κριτίας, πρὸ πάντων σὲ ἀπαγορεύουν πλῆθος τεχνιτῶν, οἵτινες ἐκουράσθησαν ν' ἀκούσωσι τοὺς λόγους σου. Πλὴν, εἶπεν ὁ Σωκράτης, ἂν ὅσοι μ' ἀκολουθήσουν μ' ἐρωτήσουν, τί ἐστὶν εὐσέβεια καὶ δικαιοσύνη. Ναί, ἀπεκρίθη ὁ Κριτίας, καὶ οἱ βουκόλοι προσέτι, διὰ νὰ μὴ τοὺς κάμῃς νὰ ὀλιγοστεύσωσι τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀγελαδῶν. Δὲν ἐγχεῖται ζετο περισσότερον εἰς τὸν Σωκράτην νὰ καταλάβῃ τι ἔπρεπε νὰ φοβῆται ἀπὸ τοὺς δύο τούτους τυράννους, καὶ ὅτι τῶν ἀγελαδῶν ἡ παραβολὴ τοὺς παρῶξενεν εἰς ἄκρον.

Ἐπειδὴ δὲ ἤθελεν εἶσθαι βδελυρὸν ν' ἀντιταχθῶσιν εἰς

αὐτὸν καὶ νὰ τὸν ἐγκαλέσουν εἰς κρίσιν, καθὼς ὑποληπτόμενον ὡς ἐνάρετον, ἐνόμισαν πρέπον ν' ἀφαιρέσουν πρῶτον ἀπ' αὐτὸν τὴν ὑπόληψιν τοῦ κοινοῦ. Τοῦτο δὲ ἐπράχθη διὰ τῆς κωμωδίας τοῦ Ἀριστοφάνους, ἐπιγραφομένης ΝΕΦΕΛΑΙ, ὅπου παρασταίνουν τὸν Σωκράτην ὡς ἄνθρωπον διδάσκοντα τὴν τέχνην τοῦ νὰ δεικνύῃ τις δίκαιον τὸ ἄδικον. Ἀφοῦ ἡ κωμωδία ἔλαβε τὸ ἀποτελέσματός της διὰ τῶν κατὰ τοῦ Σωκράτους γελοιοδῶν, ὁ Μέλिटος ἐπαρουσιάσθη κ' ἔδωκεν ἐγκυκλίον του κεφαλικὴν κατηγορίαν, εἰς τὴν ὁποίαν τὸν εἰσήγγελλε: α'. ὡς μὴ γνωρίζοντα τοὺς εἰς τὰς Ἀθήνας πιστευομένους θεοὺς καὶ ὡς παρεισάγοντά κεινὺς ἄλλους. β'. ὡς διαφθείροντα τὴν νεολαίαν, ἥτοι διδάσκοντα αὐτοὺς νὰ μὴ τιμῶσι τοὺς γονεῖς των μηδὲ τοὺς ἄρχοντας. Ἀπήτει δὲ ὁ κατήγορος, διὰ τὰ δύο ταῦτα ἐγκλήματα νὰ καταδικασθῇ ὁ Σωκράτης εἰς θάνατον.

Ὅσον δὲ καὶ ἂν ἦσαν κατὰ Σωκράτους ἐρεθισμένοι οἱ τύραννοι, καὶ πρὸ πάντων ὁ Κριτίας καὶ Χαρικλῆς, εἶναι βέβαιον ὅτι ἤθελον λάβει δυσκολίαν νὰ τὸν καταδικάσουν, ἂν μόνον ἤθελε νὰ γείνη συνήγορος αὐτὸς ἑαυτοῦ· ἀλλ' ἡ ἀποβία καὶ παρρησία μὲ τὴν ὁποίαν ἀντεστάθη εἰς αὐτὴν τὴν κατηγορίαν, ἀρνούμενος ὡς καὶ νὰ πληρώσῃ τί πρόστιμον, καθότι ἤθελε κατὰ τινὰ τρόπον ὁμολογήσει ἔνοχον τὸν ἑαυτὸν του, καὶ μάλιστα τὸ θάρρος μὲ τὸ ὁποῖον ὠμίλησεν εἰς τοὺς κριτὰς ὁπόταν, βιαζόμενος παρ' αὐτῶν νὰ εἴπῃ εἰς ποίαν ποινὴν ἔκριεν ὅτι ὤφειλε νὰ καταδικασθῇ, τοὺς εἶπε παρρησία, ὅτι εἶναι ἄξιος νὰ τρέφεται τὸ λοιπὸν τῆς ζωῆς του μὲ ἕξοδα τοῦ κοινοῦ εἰς τὸ πρυτανεῖον, ταῦτα παρῶξυναν ἐκ νέου τὸ πνεῦμα τῶν τριάκοντα, οἵτινες καὶ τὸν καταδίκασαν εἰς θάνατον.

Φιλόσοφός τις ὀνομαζόμενος Λυσίας, ἐσύνθεσε δι' αὐτὸν

μίαν ἀπολογία διὰ τὴν ἐκφανήσθαι δεῖν ἤθελε παρουσιασθῆ ἔμπροσθεν τῶν δικαστῶν. Ἐκεῖνος δὲ, ἀφοῦ τὴν ἤκουσεν, ὠμολόγησεν ὅτι ἦτο καλλίστη, πλὴν τοῦ τὴν ἐπεστρεψε, λέγων ὅτι δὲν ἤρμοζεν εἰς αὐτόν. Ἀλλὰ, διατί, ἐπανελάβεν ὁ Λυσίας, δὲν ἀρμόζει εἰς ἐσέ, ἀφοῦ τὴν λέγεις καλήν; Αἴ! φίλε μου, ἀπεκρίθη, φορέματα καὶ σανδάλια δὲν εἰμποροῦν νὰ ἴναι καλιώτατα, καὶ μολοντοῦτο νὰ μὴ μ' ἐρχωνται; Τῶνόντι, ἂν καὶ ἡ ἀπολογία ἦτο καὶ ὠραιότατη καὶ ἰσχυροτάτη, ὁ τρόπος τῆς ὅμως δὲν ἀνήκεν εἰς τὴν εὐλύτητα καὶ ἀπλότητα τοῦ Σωκράτους. Καταδικασθεὶς ὁ Σωκράτης εἰς θάνατον ἐβλήθη εἰς φυλακὴν, ὅπου μετὰ τινος ἡμέρας ἀπέθανε πρὶν τὸ κώνειον. Οὕτως ἐθανάτοναν τότε εἰς τὰς Ἀθήνας τοὺς καταδικαζομένους.

Διογένης ὁ Λαέρτιος λέγει ὅτι ὁ Σωκράτης ὑπανδρεύθη δίς· ἀλλ' ἐκ τῶν δύο γυναικῶν τὰς ὁποίας τοῦ δίδει, δὲν εἶναι ἄλλη γνωστὴ ἀπὸ τὴν περιβόητον Ξανθίππην, ἐξ ἧς ἔλαβεν ἓνα υἱὸν ὀνομαζόμενον Λαμπρόκλεα, καὶ ἡ ὁποία κατεστάθη περίφημος διὰ τὴν δυσχέρειάν της καὶ διὰ τὴν ἐξάσκησιν τὴν ὁποίαν ἔδιδεν εἰς τὴν ὑπομονὴν τοῦ Σωκράτους. Ἐλεγεν ὅτι ὑπανδρεύθη τοιαύτην γυναῖκα, ἐπειδὴ ἦτο πεπεισμένος ὅτι, ἂν ἐδύνατο νὰ ὑποφέρῃ τὴν δυσχέρειάν της, πάντα ἤθελον εἶσθαι ὑποφερτὰ εἰς αὐτόν.

Ὁ Σωκράτης ἐδυσχυρίζετο ὅτι εἶχε πνεῦμά τι διοικῶν αὐτόν εἰς τινος περιστάσεις διὰ μυστικῶν ἐμπνεύσεων. Ὁ Πλάτων, ὁ Ξενοφῶν καὶ ἄλλοι ἀρχαῖοι συγγραφεῖς ὁμιλοῦν περὶ τούτου· ὁ δὲ Πλούταρχος, Ἀπουλαῖος καὶ ὁ Μάξιμος Τύριος συνέγραψε καθεὶς ἓνα βιβλίον ἐπίτηδες περὶ τοῦ πνεύματος τούτου, ἢ δαιμονίου τοῦ Σωκράτους. Ἀπέθανε τὸ πρῶτον ἔτος τῆς 95 Ὀλυμπιάδος εἰς ἡλικίαν ἐτῶν ἑξήκοντα ὀκτώ.